

NACIONALNA SIGURNOST: PROGNOZIRANJE UGROZA

Mirko Bilandžić (2019) *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza*, Zagreb: Despot Ininitus, 360 str.

Knjiga Mirka Bilandžića *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza* predstavlja novitet u analizi nacionalne i međunarodne sigurnosti. Naime, knjiga je zbirka autorovih kolumni objavljenih u mjesečniku *Vojna povijest* koji izdaje Večernji list. Posebnost knjige predstavlja retrospektivni pogled na vlastite kolumne s predviđajućim elementima u kojima autor problematizira određenu temu. Prognostička komponenta zajedno sa samokritičkim osvrtom daje potvrđan odgovor na pitanje je li moguće predviđati sigurnosne rizike. Nacionalna sigurnost kao još uvijek diskutabilno znanstveno područje ovom hvalevrijednom knjigom potvrđuje vrijednost proučavanja tematike kao doprinos znanstvenom radu, ali i državnom i međunarodnom *policyju* i očuvanju svjetskog mira i sigurnosti.

U prvom od ukupno tri dijela knjige, naslovljenom „Međunarodna sigurnost“, autor objašnjava uzroke i posljedice nestabilnosti na međunarodnoj karti. Utjecaj svjetskih sila presudan je na kreiranje svjetske politike, ovisno o njima strateški važnim područjima. Takvom politikom globalni lideri biraju načine i metode (ne)interveniranja u područja zahvaćena nemirima. Sirijska kriza tresu svijet od 2011. godine. Pobuna većeg dijela sirijskog naroda protiv Assadovog diktatorskog režima dovela je krvavog sukoba u kojemu je smrtno stradalo 100 000 osoba, a 5,5 milijuna ljudi raseljeno. Sirijska kriza otkriva želju SAD-a za rušenjem Assadovog režima, a s druge strane savezništvo Ruske Federacije i Sirije kako bi se stvorila protuteža SAD-u. Ukrajinska kriza predstavlja kombinaciju unutarnjeg sukoba

i međunarodnih uzroka i posljedica. Na primjeru Ukrajine dokazala se snaga Rusije kao moćnog globalnog čimbenika bez kojega je nemoguće rješavati krize od svjetskog značenja. Neuspjeh politike Sjedinjenih Američkih Država prema Bliskom istoku vidljiv je u Iraku, koji je nakon američke osmogodišnje „okupacije“ i napuštanja ostao neizgrađen, krhak i u raspadu. Pojačan antiamerikanizam na Bliskom istoku uvjetovao je nastanak Al Qa'idinog ogranka – ISIS-a (Islamska država Iraka i Sirije). Kurdi kao najbrojniji narod bez vlastite države u središtu su rata protiv ISIS-a. Unatoč postizanju preduvjeta za ujedinjenje Kurda u Turskoj, Iraku i Siriji, nije izvjesno stvaranje zajedničke države, prvenstveno zbog interesa SAD-a i Rusije, ali i međusobne razjedinjenosti i neslaganja Kurda. Da je Bliski istok najnestabilnije područje na svijetu dokazuje i kaotična situacija u Jemenu. Rat svih protiv svih, ujedno unutarnji i međunarodni rat – pobuna protiv vlasti, sunitsko-šijitski sukob, iransko-saudijski zamjenski rat i američki „rat protiv terora“ predstavljaju krizu nesagledivih razmjera i potrebu svjetskih sila za pronalaskom mira i sigurnosti. Grčka je zbog imena blokirala makedonski put prema članstvu u Europskoj uniji i NATO-u, smatrajući da se imenom Makedonija svojata teritorij grčke sjeverne pokrajine istog imena. Makedonija na referendumu mijenja ime u Sjeverna Makedonija, no ni tim potezom nije riješena politička kriza u toj državi. Ipak, odluka o pridruženju NATO-u možda dovede do normalizacije stanja u državi. Uspostavom kalifata na području Iraka i Sirije, ISIS je iznenadio međunarodnu

zajednicu. Reakcija svjetskih lidera, koja je morala biti munjevita, u potpunosti je izostala. Tek nakon tri i pol godine uništena je Islamska država. Iako demolirana, ta organizacija još uvijek ima snažnu podršku pedesetak islamsističkih organizacija diljem svijeta. Neuspjeh američkog „drugog rata protiv terora“ Rusiju vraća na svjetsku scenu. Povod zahlađenju američko-ruskog odnosa bilo je američko postavljanje proturaketnog štita u Poljskoj, što je rezultiralo ponovnom podjelom svijeta na istočni i zapadni blok. Kriza u Siriji i status nepoželjnih Kurda utjecali su na redefiniciju političke strategije Turske. Nemiri se ne odvijaju samo na ratnim bojištima, već uključuju i državne aparate poput nacionalnih obavještajnih agencija. Najkontroverzniji primjer je incident između Rusije i Velike Britanije. Nakon smrti dvojice pripadnika KGB-a u Velikoj Britaniji, došlo je do međusobnog optuživanja, što pokazuje kako tajne akcije mogu izazvati međunarodne sukobe i nestabilnosti. Posljednja kolumna prvoga dijela pojašnjava stanje u kaotičnom Libanonu. Dominacija kršćana maronita zamijenjena je pobjedom šijitskog Hezbolaha na izborima u svibnju 2018. Hezbolah, koji je isprva bio teroristička organizacija sa socijalno-karitativnim elementima, postepeno se uključivao u politički život Libanona. Unatoč tome što su se u unutarnja pitanja miješali Izrael i zapadne zemlje, Hezbolah ostaje ključan faktor u donošenju političkih odluka u Libanonu. Sve spomenute međunarodne krize i nestabilnosti odraz su zamršenog i kaotičnog sigurnosnog stanja koje je djelo koliko unutarnjih toliko i vanjskih utjecaja svjetskih političkih sila.

Drugi dio knjige, „Terorizam i protuterorizam“, pojašnjava uzroke, posljedice, metode i aktere terorističkih djela i načine na koje se borimo protiv njih. Terorizam je slobodnim rječnikom rečeno kancerogena bolest društva koja pogađa državnu, međudržavnu i globalnu razinu. Upravo zbog toga što je brzorašću

destruktivni fenomen, zahtijeva prikladan odgovor pogođene zajednice, odnosno adekvatnu protuterorističku strategiju. Najnoviji *modus operandi* terorističkog udara je samoubilački terorizam. Ubijajući istovremeno i druge i sebe, teroristi se uglavnom doživljavaju kao iracionalni pojedinci. Međutim, dubljom analizom može se ustvrditi da su teroristi vrlo racionalni igrači, a samoubilački teror racionalno i strateški pomno izabrano oružje. Unatoč ustaljenom mišljenju da je religija glavni „krivac“ za terorizam, istraživanja pokazuju nešto sasvim drugo – religija terorizmu služi kao sredstvo za mobiliziranje ljudi i opravdavanje nasilja. Sarajevski atentat kao teroristički čin godinama muči i razjedinjuje stručnjake. Atentat kao *modus operandi* terorizma jedno je od najstarijih i fundamentalnih sredstava za postizanje političkih ciljeva. Ubojstvo austrougarskog prijestolonasljednika Franje Ferdinanda postalo je povodom za početak Prvog svjetskog rata. Osim toga, taj atentat ima još jednu odliku – prvi put se svijet susreće s terorizmom kojeg je sponzorirala država. Nacionalna sigurnost i stabilnost temeljne su zadaće svake države. Nelegalnim i nehumanim sredstvima bavi se kolumna o tajnim akcijama. Cilj prikrivenih djelovanja države je utjecati na politička zbivanja druge države i ujedno ostati skriven. Unatoč tajnovitosti, postoje mnogi dokazi o djelovanju američke obavještajne službe CIA-je u zemljama Južne Amerike i Bliskog istoka. Bosna i Hercegovina privukla je svjetsku pozornost zbog terorističkog napada koji se dogodio 2015. godine. Taj napad samo je dokazao podijeljenost, neizgrađenost i krhkost države. Nema sumnje da je napad počinila islamistička grupa koja utočište ima u Bosni i Hercegovini. Stručnjaci su zabrinuti za budućnost regije jer sve ukazuje na moguća nova teroristička djela, što državni aparat prisiljava na poduzimanje političkih, socijalnih, gospodarskih i drugih reformi. Izbjeglički val stanovništva bliskoistočnih zemalja u zemlje

zapadne Europe izazvao je podjele unutar Europske unije. Dok su ga jedni shvaćali kao humanitarno pitanje, drugi su mu pridavali prvenstveno sigurnosno obilježje. Ključ za rješavanje migrantske krize je rješenje bliskoistočnih problema. Međutim, zadiranje u tu kaotičnu regiju je neizvjestan proces s još neizvjesnijim posljedicama. Francusku je kao saveznicu SAD-a 2015. godine sustigla kazna. Niz koordiniranih, organizacijski i logistički savršenih terorističkih udara pogodilo je francusko društvo i destabiliziralo poredak. Masovnu paniku pojačalo je saznanje da su udare izvršili mahom francuski državljani, islamistički radikalizirani dobrovoljci koji se bore protiv „zla neprijatelja“. Kao odgovor na ove zločine Francuska je 2017. donijela novi protuteroristički zakon koji podriva temelje demokracije i prava građana na kojima počiva svaka liberalno-demokratska država, no to je sve češća pojava u sve većem broju razvijenih demokracija. Osim što destabilizira političku sferu, terorizam snažno utječe i na gospodarsku moć države. Dokaza za tu tvrdnju je mnogo: gospodarski objekti su meta terorističkih udara u 25% slučajeva; terorizam uvjetuje pad investicija i vrijednosti burzovnih indeksa te negativno utječe na visinu BDP-a u pogođenoj državi; a zbog svega toga, države moraju ulagati mnogo resursa u protuterorističke mjere umjesto u realni sektor. Nasuprot tome, terorizam je iznimno jeftino sredstvo. Europa je nakon eskalacije ljevičarskog anarhističkog terora opet postala središte terorističkih udara. Od napada na madridsku željeznicu 2004. godine broj napada kontinuirano je rastao te posljednjih godina dosegao nevjerojatnih 250 udara godišnje unatoč svim protuterorističkim mjerama koje države poduzimaju. Stručnjake, ali i društvo u cijelosti zaprepašćuje to što su izvršitelji napada većinom Europljani muslimanske vjeroispovijesti. Europska unija pokušala je nizom strategija integrirati imigrantsku populaciju u društvo. Unatoč tome, još uvijek

ne postoji primjerena metoda za borbu protiv terorizma. Bosna i Hercegovina suočava se s novim opasnostima po nacionalnu, ali i regionalnu sigurnost. Naime, statistički podaci pokazuju da postoji određen broj državljana koji su se vratili s bliskoistočnih ratišta. Iako su pod stalnim nadzorom sigurnosnih službi, ne treba zanemariti njihovo iskustvo i znanje koje mogu lako iskoristiti. Načini borbe protiv terorizma u strategiji Europske unije su deradikalizacija (odvrćanje pojedinca od nasilja i njegova društvena reintegracija) i proturadikalizacija (socijalna i kulturna prevencija da pojedinac ne postane radikalan). Međutim, ti procesi, iako pogađaju srž uzroka, ne dovode do željenog učinka jer su prilično zanemareni u znanstvenim istraživanjima i aktivnim politikama protuterorizma. U zadnjoj kolumni drugoga dijela autor se dotiče migrantske krize i s njom povezane eskalacije desničarskog terorizma. Sekuritizacija, odnosno shvaćanje migracije kao egzistencijalne prijetnje potaknulo je nasilje desničarskih grupa kao odgovor na dolazak migrantskog stanovništva, ali i kao iskazivanje nezadovoljstva državnom vrhu zbog imigrantske politike. Terorizam je nesumnjivo najveća opasnost 21. stoljeća. Teško se kontrolira i sprječava, širi se u sve pore društva. Destabilizirajući teror kojeg terorizam donosi stavlja na kušnju sve državne protuterorističke strategije.

Treći, posljednji dio knjige, „Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske“, sadrži kolumnu obavještajne i sigurnosne tematike. Zloporaba obavještajnih službi u političke svrhe „trend“ je kojem se priključila i Hrvatska. Svrha obavještajnih agencija je čuvanje nacionalne sigurnosti i interesa, što uključuje čuvanje demokratskog poretka kao temelja nacionalne sigurnosti. Paradoksalna situacija u sukobu predsjednika Vlade i bivšeg ministra financija ukazala je na niz zakonskih, državnih i obavještajnih propusta. Ustavom i zakonom regulirani su nadzor i upravljanje

Sigurnosno-obavještajnom agencijom (SOA). Tu zadaću imaju predsjednik države i Vlada, odnosno predsjednik Vlade. U višemjesečnoj aferi upravo su oni glavni akteri zloporabe i iskorištavanja obavještajnog i sigurnosnog sistema. Na što ukazuju sve afere s obavještajnim sustavom u srži? Dokazale su neprofesionalnost i politiziranost obavještajnog aparata te su potvrdile tzv. sustavnu političku korupciju kao način upravljanja državom. Ipak, nije sve tako crno. U kolovozu 2014. SOA je prvi put javno objavila jedan svoj dokument. Na 52 stranice dokumenta prikazana je povijest obavještajnog sustava Hrvatske, njegov današnji ustroj, djelokrug rada, međunarodna suradnja i ocjene sigurnosnih rizika. Na taj način rad SOA-e se želi približiti javnosti s ciljem poboljšavanja rada, ali i bolje suradnje obavještajnog sustava, države i javnosti. Svoju strategiju približavanja javnosti SOA je dokazala objavljivanjem dokumenta i sljedeće, 2015. godine. Osobito zanimanje pobuđuju poglavlja „Stanje sigurnosti u Republici Hrvatskoj” i „Stanje sigurnosti u okruženju Republike Hrvatske”. Stanje sigurnosti u Hrvatskoj u izvješću je ocijenjeno povoljnim i stabilnim, a kao glavni izvori ugrožavanja izdvojeni su terorizam, ekstremizam, inozemno obavještajno djelovanje, korupcija, organizirani kriminal, energetska sigurnost i ratni zločini. Kao sigurnosni izazovi u okruženju Republike Hrvatske navode se bliskoistočna i ukrajinska kriza, ilegalne migracije, velikosrpska ekstremistička organizacija i četnički pokret. Kontinuitet otvaranja prema društvu kojem služi i čiju potporu treba SOA nastavlja objavljivanjem trećeg izvješća. Novost u ovom dokumentu je informiranje o završetku procesa predaje dokumentacije Službe državne sigurnosti Hrvatskom državnom arhivu. Osim ranije navedenih ugroza, naglašavaju se nasilje i ekstremistička simbolika kod dijela navijačkih skupina. Uz to što divljačko ponašanje šteti međunarodnom ugledu Hrvatske, ono pred-

stavlja i opasnost po nacionalnu sigurnost. Nasilju na stadionima, osobito nogometnim, ali i izvan sportskih terena svjedočimo iz niza potresnih događaja. Tko je odgovoran za eskalaciju navijačkog nasilja, nitko ne zna, ali nitko i ne snosi odgovornost. Upire se prstom u „huligane” čiji teror, prema autoru, ima dublje značenje. Protivljenje koruptivnom sistemu, povezanosti političara i elita s upravama klubova te partikularnim interesima moćnika putem nasilja dovodi nacionalnu sigurnost i nacionalne interese u pitanje. Hrvatska je 15. siječnja 2017. proslavila „srebrni pir” međunarodnog priznanja. Nakon mukotrpnog rata i teškog poslijeratnog stanja Hrvati su dobili državu koju su stoljećima priželjkivali. Baš je u to vrijeme Vlada na vrh svojega dnevnog reda stavila nacionalnu sigurnost. Najavljena je reforma Strategije nacionalne sigurnosti iz 2002., koja treba uvesti državu u politički i gospodarski suvremeniji put planiranja i napretka. Gospodarska i s njom povezana ekonomska sigurnost bitne su sastavnice nacionalne sigurnosti. Slučaj Agrokor dokazuje negativne posljedice lošeg strateškog upravljanja hrvatskog gospodarstva. Novi tip sukoba, tzv. hibridno ratovanje, izazvao je interes i svjetskih i hrvatskih stručnjaka. Opasnost hibridnog rata, prema nekim znanstvenicima, prijeti i Hrvatskoj. Nestabilnost susjednih država i nerazjašnjene situacije u hrvatsko-slovenskim i hrvatsko-srpskim odnosima uvjetuju državni vrh na redefiniranje geopolitičkih i geostrateških ciljeva. Jedan od značajnijih geopolitičkih dosega je obnavljanje hrvatsko-izraelskih odnosa. Suradnja Hrvatske i Izraela uz političku razinu uključuje i gospodarske interese. Posljednji dio knjige na jednostavan način čitatelju objašnjava kompleksna područja nacionalne sigurnosti i obavještajnog sustava kao njezine temeljne sastavnice. Radi očuvanja nacionalnih interesa i stabilnosti nužan je znanstveni doprinos stručnjaka iz sigurnosnih i srodnih područja.

Izvršnost knjige počiva na sažetom prikazu složenih kulturnih, društvenih, geopolitičkih i povijesnih kretanja. Retrospektivni osvrt na sve kolumne pokazuje autorovu stručnost u procjeni rizika i opasnosti jer su se predviđene situacije i ostvarile. Kompleksni i zbunjujući društveni svijet zahtijeva interdisciplinarni pogled i analizu u svrhu njegovog jednostavnijeg shvaćanja i sprječavanja ugroza koje mu prijete.

Gabrijela Šamija